

ฉันทะโทจวิริยัตถิต

วิมลสถานตฤสาธา

เรื่อง

ต้นเหตุของนามว่านครชัยศรี

พระวรวงศ์เชอ พระองค์เจ้าธานีวัต
กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร
เรียบเรียง

(พิมพ์ โดยได้รับอนุญาตจากสยามสมาคม)

พิมพ์แจกในการพระกฐินหลวง
ณ วัดพระปฐมเจดีย์

พ.ศ. ๒๔๘๔

อาร์มิก

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ ข้าพเจ้าได้เขียนเรื่อง "พระเจ้าชยวรมันที่ ๗" ให้แก่สยามสมาคม (ซึ่งเวลานั้นเรียกกันว่า สยามศึกษาประเทศไทย) ได้ตีพิมพ์ในวารสารของสมาคมฉบับภาษาไทย เล่ม ๒ ออกเมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๔๘๕ เรื่องนี้เขียนหนังสือใหญ่ก็เกิดความจากปาฐกถา ซึ่ง ดร. จอจด์ เซเดต์ แสดงแก่สมาคมสหราชอาณาจักรสถานฝรั่งเศสสำหรับภาคตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๘๒ ในลัทธิที่เกี่ยวกับโบราณสถานอันตั้งอยู่ด้านเหนือของพระนครหลวง (นครธม) และเรียกกันในปัจจุบันว่า "พระขรรค์" เหตุที่ข้าพเจ้าคิดใจเรื่องถึงแก่อามาเดาคอเบนภาษาไทยนั้น ก็เพราะได้ความจากจารึกในบริเวณ "พระขรรค์" หนว่า บริเวณที่วาน พระเจ้าชยวรมันที่ ๗ ทรงสร้างชน เพื่อดองชัยชนะในการที่พระองค์ได้ปราบพวกอริราชศัตรูชาติจามซึ่งมาเผาผจญพระนคร แล้วจึงได้ประทานนามว่า "นครชัยศรี" และชื่อ "นครชัยศรี" นี้ ไทยเราได้เอามาใช้ชานานนามเมืองอันอยดัดกับพระปฐมเจดีย์

บัดนี้ทรงพระกรุณาโปรดจะพระราชทานพระกรุณ ญ วัตพระปฐมเจดีย์เป็นที่ตั้งของเสด็จพระราชดำเนิน ข้าพเจ้าจะต้องมาปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ในโอกาสนี้

โดยที่ข้าพเจ้าเคยโดยเสด็จพระราชดำเนิพระบาทสมเด็จพระ
 มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในคราวประทับแรม ณ ทนุอยู่เนื่อง ๆ
 จนรู้สึกเหมือนตนเป็นคนเมืองนครปฐมคนหนึ่ง ข้าพเจ้า
 ราวถึงพระเศียรพระคณพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า
 อยู่หัวพระองค์หนึ่งอยู่นอนอยู่คนเดียว เมื่อได้มีโอกาสมาดีการ
 พระเจดีย์และพระพุทธรูป “พระร่วงโรจนฤทธิ์” ซึ่งมี
 พระบรมราชัสถ์รางวัลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
 เจ้าอยู่หัวบรรจุไว้ขณะนั้น ย่อมเป็นเหตุบังเอิญแก่ข้าพเจ้าที่ได้
 มาฉลองพระเศียรพระคณ ฟันความคิดติดอกกับมหาเจดีย์
 โบราณนอก จึงได้ขออนุญาตด้ายมาด้อมมาด้อมเป็นเจ้าของ
 ด้ายดีของเรอง เพื่อได้คิดเรองนามพมพชนแบบบรรณาการ
 แก่ท่านผู้ได้มาร่วมงานในวชน ข้าพเจ้าขอขอมเกล้า
 ถวายดีการแด่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ผู้ได้เอาพระราชหฤทัยได้แก่การทะนุบำรุงเจดีย์สถานโบราณ
 อันนบนอนเนกประการ.

กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร

วันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๔๘๔

ต้นเหตุของนามว่านครชัยศรี

นครชัยศรีของไทย

คำว่า นครชัยศรี ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เสนอชื่อเมือง ๆ หนึ่ง
ซึ่งตั้งอยู่ทิวพระปฐมเจดีย์ มณฑลท่งจดตานานามเดิมกนก
อินทโหดแต่เห็นอดงัดเอาไทยระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำ
ราชบุรี ตานานนครชัยศรีนโหดผ่านัดพรรณบุรี (ตอนนหมก
เรียกกันว่าแม่น้ำพรรณ) ตรงลงมาทางใต้ผ่านอำเภอนคร
ชัยศรีซึ่งเดิมเรียกว่าตลาดใหม่ (ตอนนแหดะทเรียกว่าแม่น้ำ
นครชัยศรี) แดงโหดต่อลงมาทางใต้ผ่านท่าจีน จังหวัดสมุทร
สาคร (ตอนนเรียกแม่น้ำท่าจีน) ในพุทธศักราช ๒๔๓๕
เมื่อจัดการปกครองของทเบนมณฑล โปรดเกล้าฯ ให้
เมืองนครชัยศรีเบนมณฑลศาลารัฐบาลมณฑลนครชัยศรี

เท่าที่ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ครั้นนั้น ก็
ว่าในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พอเด็กรู้จักพม่า
ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๐๙๓ ก็ทรงจัดการปกครองของทเบงโค
พระนครศรีอยุธยาไว้เพอการป้องกันพระราชอาณาจักรหลาย

อย่าง เช่นยกบ้านทางจันทงเบนเมืองชอด้มุทรดำคร บ้าน
 ศลาตชวญเบนเมืองชอนนทบริ แวงเอาเขตราชบุรีกับเขต
 ด้พรวรณบุรีมารวมกันตงเบนเมืองนครชัยศรีเบนตน แต่ความ
 หาบปรากฏไม่ว่า ตำแหน่งบัญชาการของเจ้าเมืองนครชัยศรี
 ใหม่น้อยแห่งใด

ต่อมาในรัชกาลที่ ๕ โดยเหตุที่บริเวณพระปฐมเจดีย์
 ในเขตเมืองนครชัยศรีเต็มไปด้วยซากเมืองโบราณ แต่ไม่มี
 ใครยืนยันได้ว่าเมืองโบราณนั้นคือเมืองอะไร และโดยเหตุที่
 ชอ "นครชัยศรี" นั้นตั้งระมาัยคล้ายคตงกนกับชออาณาจักร
 ศรีวิชัยโบราณ จึงอนุมานกันว่าชะรอยนครชัยศรีนเองจะ
 ตรงกับชอศรีวิชัยโบราณน้น แต่การสอบด้วงของนักปราชญ์
 ทางโบราณคดีต่อมาได้พิสูจน์ให้ปรากฏว่า อาณาเขตศรีวิชัย
 โบราณนั้นด้วงใหญ่อยู่ตอตงไปทางใต้ ในแหนดมมตายจน
 ด้ถึงชวา ด้มาตรา และราชชานของอาณาจักรศรีวิชัยนนเดา
 ด้ถึงแมียงไมมีใครรู้แน่ว่าคตงอยู่ทไหน แต่ความเห็นทมเหตุผล
 พอพังได้น้นยุดคตงว่าจะอยู่ในบริเวณเมืองปาเตมบงทางภาคใต้
 ของด้มาตรา จึงอยู่ ตร. คอวริคซ์ เวดด์ แยงว่าราชชาน

ของศรัทธาที่ยกย่องในพระศาสนาในประเทศไทย แต่นักยั้งก็อดจาก
พระปฐมเจดีย์อยู่มา และถึงอย่างไร ๆ ความเห็นอนหนักไม่
มีหลักฐานสนับสนุนเท่ากับความเห็นที่ว่า อยู่ทางป่าเดมบัง
อย่างไรก็คิดการคนควาทางนี้โตดบต่างมคทว่า “นครชัยศรี”
คือ “ศรัทธา”

ในรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ได้โปรดให้ขนานนามเมืองที่ตั้งด้านกบฏราชการมณฑลเสฉ
ใหม่ว่า นครปฐม ส่วนชื่อนครชัยศรีใช้เรียกอำเภอตลาด
ใหม่ที่ตั้งอยู่ข้างแม่น้ำ ทงนมได้เกี่ยวเนื่องกับทางอนมาน
ในโบราณวัตถุประการใด และมีได้มพระราชประสงค์อย่าง
อื่นใดนอกจากว่าเมืองนยงไม่ได้ชอทเหมาะะ จึงทรงขนาน
พระราชทานใหม่เท่านั้น

ปัญหาว่าเหตุใดครั้งโบราณ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ
จึงทรงขนานนามเมืองนวา เมืองนครชัยศรี จึงยังไม่มค
ตอบทเป็นหลักฐานอย่างใดนอกจากว่าเอาอย่างเขมรซึ่งคิด
ตอกันอยู่ในเวลานั้น

นครชัยศรีของเขมร

ครนต่อมา ศาสตร์จารย์เซเต็ดแห่งวิทยาลัยสถานฝรั่งเศส
สำหรับภาคตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งตั้งด้านกอยู่ ณ เมืองฮ่านอย

ได้แต่งตั้งปราชญ์กลาเมอวหนท์ & ชินวาคม ๒๔๗๒ ว่าด้วยผล

ใหม่ ๆ แห่งการค้นคว้าในทางโบราณคดีแก่ตั้งมาคมสุดท้ายของ
วิทยสถานท้องถิ่นออกมาแล้วนั้น ใจความว่าเจ้าหน้าทีได้คน
พบศิลาจารึกใหม่ที่ปราสาทพระขรรค์ในบริเวณนครหลวงอีก
แห่งหนึ่ง ได้ความจากศิลาจารึกนั้นว่าพระเจ้าชยวรมนท ๗
ซึ่งเป็นพระองค์ท้ายของกษัตริย์ "นกกอสร้าง" ในเขมร
โบราณ (ประมาณเวตารชกาล พ.ศ. ๑๗๒๕ - ๑๗๖๕)

ได้ทรงสร้างเมืองใหม่ขึ้น พระราชทานนามว่า นครชัยศรี
เพื่อฉลองชัยชนะที่ได้แก่ข้าศึก ณ ทนท กตาวเทยบนนครชัยศรี
นกกบนครประกาย^(๑)โบราณใหม่ซึ่งมีประเทศว่าเป็นนคร
ศักดิ์สิทธิ์ดุจกัน เพราะประกายนั้นตั้งอยู่ระหว่างอภยันท
คอบแม่น้ำคงคาและแม่น้ำมุนา ส่วนนครชัยศรีนั้นบริเวณ
จุดนาถงด้ามหวง อันเป็นนาคศักดิ์สิทธิ์ออกที่ถวายพระพุทธเจ้า
พระอศิวรเป็นเจ้า และพระนารายณเป็นเจ้า

คำดีตราจารยเซเด็ดเห็นว่า เมืองใหม่ตกดาวลงในจารึก
พระขรรค์นี้ไม่น่าจะใช่ในไท่ไหนเลย คือบริเวณปราสาท
พระขรรค์ซึ่งได้จารึกมานานนเอง เพราะการตั้งรังกนครชัยศรี

๑. คือเมืองอัสลหะบัดทุกวันนี้

๕
 นตเป็นเรื่องใหญ่ในจารึกเป็นศตวรรษ และเป็นที่ให้สร้าง
 ๕
 ศีลจารึกนชชน ทงนอนมานจากเหตุวจาจรกนชชนคนดวย
 คำนม็ดการต่าง ๆ และคำยอพระเกียรติพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗
 พอเส็จจตอนนแดวรกเรมกดาวถง การสร้างเมืองใหม่ทเดียว
 ทำให้เห็นประหนึ่งว่า เรื่องนแหตเป็นขอความททานตอง
 การจะจารึกไว้ให้ปรากฏในทนิ

๕
 นอกจากนยังมีเหตุประกอบอนจะทำให้เชื่อได้ว่า นคร
 ชัยศัทรกนกับบริเวณปราดาทพระชรรคอกตองขอ คอขอ
 ๕
 ทเรียกนทกวอนนว่า พระชรรค นน ยอมหมายถงพระแดง
 ราชูปโภคของโบราณ ซึ่งยังรักษาไว้ในพระราชวงทพนม
 เพญ ซึ่งคำศตวจาจรยเซตต์เข้าใจว่า ในโบราณกาด
 ๕
 คงจะได้เรียกกันอย่างพระแดงชรรค อันเป็นราชูปโภคใน
 ๕
 ประเทศไทยว่า พระแดงชรรคชัยศัทร นนขอทง และอก
 ๕
 ขอทงกคอดกษณะทเรียกบริเวณนในจารึกว่า นคร นน ทา
 ๕
 ให้บริเวณนต่างกนกับบริเวณ โบราณสถานใหญ่ ๆ ซึ่งร่วม
 ๕
 ดมยกันอีกตองแห่ง คือบริเวณตาพรหม และบริเวณ
 ๕
 บันทายกภู โบราณสถานอนเบนนครคต่าย ๆ กนกับบริเวณ

พระขรรค์ กคอบริเวณนคร ชมและบริเวณบนทนายฉมาร (๒)
 ทางที่จะเขาบริเวณพระขรรค์นกรมเครื่องประดับอันแต่ตั้งให้
 เห็นว่าเป็นทางเขาราชธานี กตาวคอบ ดี่พานทมพนกเบน
 ควบาคมเทวดานิตข้างหนึ่ง อัดรอกข้างหนึ่ง อนเบนเวอง
 กอนนาทพย ถวดตายดี่พานเซนนมททางเขานครทดวง
 (นครชม) เหมือนกัน แต่ได้พิสูจน์มาแต่ວาเป็นของใหม่
 กวาทพระขรรค์

ส่วนขอทว่าไว้ว่า นครชัยศร์นพงเปรียบดวยนครประกาย
 ของอินเดยโบราณ ดวยเหตุทตางแห่งกมตานาคักกตดัดทช
 แวดตอมอยทำใหทวเมองคักกตดัดทชชนน หากนนครชัยศร์
 คอบริเวณปราด้าทพระขรรค์จริงแล้ว เราจะตองหาหวงนา
 ด้ามหวงทกตาวถงในคี่ตัจจารกนนมาใหจงได้ และจะตอง
 แต่ดงหุดฐานดวยວาหวงหนึ่งของพระพุทชเจ้า หวงหนึ่งของ
 พระอศักรเป็นเจ้า หวงหนึ่งของพระนารายณเป็นเจ้า

๒. ข้อหลังนี้ปรากฏทางไทยในสร้อยราชทินนามเจ้าเมืองสุรินทร์ว่า
 พระยาสุรินทร์ภักดี ศรีโสมสมัน ซื่อนี่เข้าใจว่าเกิดขึ้นเมื่อไม่มีใครใคร่ได้
 นึกถึงบันทายฉมารแล้ว ดูเหมือนในรัชกาลที่สี่ กรุงรัตนโกสินทร ซึ่ง
 เจ้าหน้าทีทางดินแดนจังหวัดสุรินทร์คงจะยังปกครองเลย เทือกเขาตองรักกลง
 ไปจนถึงบันทายฉมารโดยผ่านช่องเสม็ด

แต่ทงนหาเป็นการ เหนือปัญญาความรู้ของศาสตร์จารย์
เซเคต์ไม่ ท่านศาสตร์จารย์ผู้จนอย่างที่เราผู้อ่านจะพึงเชื่อ
ตามได้สนิท รอยกคำของท่านศาสตร์จารย์มาแปลตรง
ในทันที ดังต่อไปนี้

“ในข้อเขาพิจารณา เราอาจชั่งไปได้แน่ ๆ โดยไม่
ต้องวิตกว่าจะผิด ว่าหงวนาทกถาดวงในทันทีแก่หงวนา
ใหญ่ ๆ ดังหัวง ซึ่งล้อมรอบพระนครหลวงอยู่ในเวदान
คือสระตะวันออก (Baray oriental) ซึ่งมีเทวดายทเรียกกัน
ทุกวงนว่า แม่น เป็นที่ประดิษฐานศิวตั้งคนน ได้แก่หงวนา
ของพระอิศวรเป็นเจ้า สระตะวันตก (Baray occidental) ซึ่ง
นายเกลชพนักงานโบราณคดีได้รูปพระนารายณ์บรมมสันธิ
องค์ใหญ่ ทำด้วยทองสัมฤทธิ์ชชนมาจากไคนาเมื่อ ๑๙๓๖
(พ.ศ. ๒๔๗๙) และบดินได้ตั้งไว้ใหม่หาชนเข้าชมได้ใน
สำนักงานของกองโบราณคดีนครหลวงนั้น คือหงวนาของ
พระนารายณ์เป็นเจ้า^(๓) ถัดออกไปแห่งหนึ่งซึ่งว่าอยู่ที่ถวาย

๓. เทวรูปพระนารายณ์บรมมสันธิองค์นี้ นายเกลชได้พาข้าพเจ้าไป
ดูเมื่อคราวตามเสด็จสมเด็จพระพันวัสสาอัยกาเจ้าใน พ.ศ. ๒๔๘๐ กระเน
ด้วยตาว่า เห็นจะได้ขนาดสักก่าสองเท่าคนธรรมดา ดูเหมือนว่ายาว ๔ เมตร

พระพุทฺธเจ้านน คอด้ระทอຍดำนตວນອອກຂອງບຣເວນ
 ปราด้าทพระชวรค อนมพุทฺธจวหารทเวຍกนທຸດວນນວ
 นากพนั ”

ตามทค้ดศตราจวรายเซเค็ด็ขางเหตຸผลตมาพด้จันฉา นค
 ชยศคคอบบຣເວນປຣາດ້າທຸຣະชวรคن ชาพเจาเห็นชยคดຍ
 ทกປຣการ ยงตะชคตຂອງใจอຍແຕ່ຂອເດຍວทວา นคชยศค
 นทຣງດຣາງເບ็นເມອงເທານน เพราะบຣເວນປຣະชวรคເຕกนค
 นເນອທงหมตເกนกวาหนงพนคตวາງເມตຣหนอยເດຍวເທານน
 ทงภายในເเนອทนคกເບ็นบຣເວນจวหารหมตເเนອท อຍาฉาແຕ
 บานผคนพดເມອงເດຍ แมແຕບานชาวราชการกจะไมพอເດຍ
 แดว ยงປຣราชวงจจะตงอຍທຸໄໝເດา หากจะถ่มมคວາค
 จวหารເບ็นวงกไมได้ เพราะศคตาจวารกบงคວามชคตວา ด้วາງ
 ชนໄວຣຸປຣະໄຕເຄศວຣຕงน จຣງອຍศคตาจวารกเวຍกนบຣເວນ
 วา นค แຕคວามອນ ຯ ໃຈາຣກເດຍວกนไมลือให้เห็นວາ
 ເບ็นເມອงປຣการໄຕເດຍ จงອຍากจะອວດຣຸແະວา นค อຈ
 ໄຂ້ດ້າหຣบเวຍกປຣະมหาจวหาร โดยอປมาວาເບ็นนคຂອງ

พระโตเกศวรโพธิสัตว์คงจะได้หรือไม่^(๔)

ความปรากฏในจารึกด้วยว่า ในนครชัยศรันั้นหาได้
ประดิษฐานแต่รูปพระโตเกศวรโพธิสัตว์องค์เดียวไม่ หาก
ยังมีรูปอื่น ๆ ออกตง ๕๓๕ รูป คือ แวดล้อมพระโตเกศวรอยู่
๒๗๓ รูปในวิหารกตาง นอกจากนั้นไว้ในวิหารใหญ่น้อย
รอบ ๆ ตลอดจนในศาลาพักในซุ้มประตู ในโรงพยาบาลของ
วิหาร และแม้ในนางข้าของพระมหากษัตริย์ รูปเหล่านี้
ศรันั้นหายไปเสียจนตามไม่พบแล้ว แต่ปรากฏว่ามีนามชาน
ไวทองน นามเหล่านี้ยังสดกอยู่ทุก ๆ ประดิษฐาน และ
เป็นนามของเจ้านายและข้าราชการในสมัยนั้น เขาใจกันว่า
ถวนเป็นรูปต้นของพระองค์ ต้นของตนของเจ้านาย และ
ข้าราชการนั้น ๆ

ในนครชัยศรันั้นมเจาหน้าททงพระทงคฤหัดถเป็นจนวน
ตงพน ซึ่งเคยงอาหารด้วยพระราชทพทงน จารกกดาว
ว่า อาหารถ่วนมากทจายจากทงพระคตง คือ ชาวเดงงา

๔. ในประเทศไทยมีพระนครคีรีอยู่บนเขาวังที่เพชรบุรี ซึ่งก็ไม่ใช่มืองเหมือนกันหากเป็นพระราชวังอันมีพระวิหาร อันได้ชื่อว่า พระที่นั่งเวษันทวีไชยปราสาท แต่ความจริงตัวอย่างพระนครคีรีหาตรงกันกับที่ข้าพเจ้าแนะนำไม่ เพราะเป็นชื่อวังมิใช่ชื่อวิหาร

เบนตน และยังจ่ายของเครื่องใช้อีกหลายอย่างมีระบุ คือ
 เต็มผา แพรพรรณ นาทอม กระแจะ พิมเสน ชฝง ๗ ต ๗
 ดังก่อสร้างมรยาการตะเข้ยควา ปรางค ๓๐๒ ปรางค เรือน
 หิน ๔๘๕ หดง ก้าแพงแดง ๒๒๓๘๘ ๗ ต ๗ จำนวนปรางค
 ๓๐๒ น ค้าศตราจารย์เซเค็ดความเหตอไมถง จึงแนะวาบางท
 จะได้สร้างอย่างไมถาวรไวบางกระมัง บคนจงฟังไปเดี่ยบาง

ในคิตาจารย์กอนอื่น เราได้ทราบความว่า เมื่อบตรงกบ
 พ.ศ. ๑๗๒๐ พวกจามได้ยกทัพมาตีเขมร ได้เผาผลาญ
 พระนครหลวงตงเดี่ยมาก แต่ภายหลังถูกตีแตกพ่ายไป ผู้นำ
 ทพมายเขมรซึ่งออกกตทพจาม คือ ชยวรมนท ๗ ผู้ซึ่งได้สร้าง
 วิหารพระชรรคนเอง ในขณะนั้นพระองค์ยังมีได้เสวยราชย์
 แต่ต่อมาอีก ๔ ปีก็ได้รับราชสมบัติ ได้ตั้งมัยบรมณะพระนคร
 หลวงอย่างใหญ่โต ได้สร้างวัดทบคนเรียกกันว่า บนทายกฏ
 ได้สร้างอาวาสอันมโหฬารซึ่งบคนเรียกกันว่า ตาพรหม และ
 ฌดองใน ค.ศ. ๑๗๒๘ เป็นที่ประดิษฐานพระปฏิมาตง
 พระองค์พระชนนี เป็นรูปนางปรัชญาปารมิตา (คือ "นาง
 บัญญาบารมี") ตามคติมหายานพุทธศาสนา ได้สร้างสถาน

ที่ต่าง ๆ อีกมากแห่ง ทงนอกทงในกำแพงเมือง และได้สร้าง
กำแพงเมืองและสะพานข้ามคูเมืองเสียใหม่ด้วย

บดินทรปรากฏความจากคำตำรากรทพบใหม่ทหวหารพระบรม
ตงได้กล่าวมาแต่ว่า ยังได้สร้างพระมหาวิหารนามนครชัยศรี
นชนอกเมือ พ.ศ. ๑๗๓๕ แล้วในนี้ได้ไว้รูปพระโพธิสัตว์
โตเกศวรรธของพระองค์พระเจ้าธรณินทรบรมนุษุเบนพระชนก
ของพระองค์ ในที่สุดได้ทรงสร้างกำแพงและสะพานข้าม
คูเมืองแห่งพระนครหลวงซึ่งได้ถูกพวกจามเผาผลาญเสีย
ชนใหม่ แล้วจึงสร้างวิหารชนกตางเมืองซึ่งบดินทรเรียกว่า
บายน เบนที่ประดิษฐานพระพุทธรูปต้นของพระองค์
เอง ซึ่งชุดพบแต่ทโคหอกตางของสถานบายน บดินทร
พักไว้ ณ ที่ใด ๆ ก็กับบายนน นัยว่า ๆ พระพุทธรูป
องค์นี้ค ประการของบายนเบนหลายยอดซึ่งแทนที่จะทา
รูปตั้งคอย่างปรางค์แต่ก่อน ๆ ได้ทาเป็นหน้าพระโตเกศ
ปรางค์ดะ & หน้าหนักค ทาโดยมตลักษณะให้เหมือนพระ
ดำทตลักษณะของพระเจ้าชยบรมนท ๗ ทงนน ทระเบียงบายน
ก็ยังมีภาพตตกันนแต่ดงการบพุงกับจามปรากฏอยู่จนทุก

อนันต์ คำสั่งตราจารย์เซเค็ดส์อธิบายว่า พระเจ้าทรงดำมของดัทซิม
 มหายานนนไตแก่พระพุทเจ้า พระโธเกศวรโพชิตต์ว และ
 นางปรัชญาปารมิตา การค้นคว้าก็ได้พบสถานที่ของพระ
 เบนเจ้าทรงดำมครบแวดด้วยประการฉะนี้ คือ บายนของ
 พระพุทเจ้า พระชรรค์ของพระโพชิตต์วโธเกศวร ตาพรหม
 ของนางปรัชญาปารมิตา

คีตาจารย์กตาพรหมได้บรรยายกิจการซึ่งพระเจ้าชยวรมัน
 ที่ ๗ ได้ทรงทำเป็นการตั้งเดริมพระเกียรติ เช่นได้ทรงสร้าง
 โรงพยาบาลเช่นเดียวกับที่สร้างไว้ในนครชัยศรีนี้ รวม
 ทรงตั้งทวพระราชอาณาเขตถึง ๓๐๒ แห่ง แต่คำสั่งตราจารย์
 เซเค็ดส์เข้าใจว่าคงจะใช้วัดลักษณะไม่ทนทาน จึงไม่มีซาก
 เหลืออยู่ในเวदानตักแห่งเดียว แต่คีตาจารย์กพระชรรค์
 บรรยายเพิ่มเติมไว้อีกหลายอย่าง คือได้ทรงสร้างรูปพระ
 “ชยพุทหมหานาถ” สำหรับพระราชทานไปประดิษฐานไว้
 ตามหัวเมืองใหญ่ ๆ รวม ๒๓ แห่ง เข้าใจกันว่าพระชยพุท
 หมหานาถนคงจะเป็นพระพุทธรูปด้องพระองค์พระเจ้าชยวรมัน
 ที่ ๗ และคงจะสร้างใหม่พระดำทักัดลักษณะ

แดวยังได้ทรงสร้างที่พักทางหรือธรรมศาลา ซึ่งระบุ
 ไว้โดยละเอียดว่า ตามถนนจากพระนครหลวงไปยังราชธานี
 ของประเทศจัมปา มี ๕๗ แห่ง ตามถนนจากพระนครหลวง
 ไปพิมาย ๑๗ แห่ง ตามถนนเวียนไประหว่างท้องมชอระบ
 จำนวนหนึ่ง ซึ่งศาสตร์จารย์เซเต้ยังไม่ทราบว่าหมายถึง
 ท้องที่แถบไหนมี ๔๔ แห่ง ถนนจากนครหลวงไปพิมายความ
 ๑๗ แห่งนั้น ได้ค้นพบแล้ว ๘ ตำบล แต่นอกนั้นเข้าใจกันว่า
 อยู่ในจังหวัดสุรินทร์หรือบุรีรัมย์ ซึ่งยังค้นไม่พบ ได้ตอง
 ถามนายพันตรี ไช้เต็น ฟาเต็น ผู้เคยแก่ท้องที่แถบนั้นมานาน
 โดยได้เป็นผู้บังคับการตำรวจภูธรแถบนั้นมานาน และเป็นผู้
 ผู้ช่วยชาญทางโบราณคดีตั้งได้ทราบกันอยู่แล้ว แต่บอก
 ว่าไม่รู้จักแห่งใดนอกเหนือไปกว่าที่ศาสตร์จารย์เซเต้ระบุ
 ไว้แล้ว เมื่อภายหลังรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันพระองค์มา
 ดึก ๑๐๐ ปี ท่านราชทูตจีน เจียวตาดวง ได้มายังประเทศ
 กัมพูชาและบันทึกไว้ว่า “ณ ถนนสายใหญ่ ๆ เหล่านี้มณฑลพ
 ากทางเหมือนกบที่พกผู้ถือธรรมาการหลวงในประเทศจีนเป็น
 ระยะเวลาไป” ที่พักของจันทกตาดวงนี้ มาร์โค โปโลได้เคย

พิศวงว่าเป็นความคิดดีนาชม เรายอมเห็นโตว่าความคิดดี
ของจันน์โตเกิดภายหลังทพกรายทางของพระเจ้าชยวรมนท ๗
ได้ยด้วยชา

ค้ดจากรักบรรายควเดชอย่างตะเอี้ยค ค้าดตราจารย์
เซเด็ดว่าไม่มีเวตาจะนำไปกต่างในโอกาสนทงหมด แต่
ด้รูปคความสั้น ๆ ว่า พระราชาพระองค์นไนโตทรงด้ร่างพระรูป
ปฏิมากรรวมทงสั้นถึง ๒๐,๕๐๐ รูปด้วยโตหะต่าง ๆ ได้ทรง
พระราชอุทิศผลประ โยชนอันเกิดแต่หมู่บ้าน ๘,๑๗๖ หมู่ถวย
เป็นกตปนา ได้ถวยชาพระไว้คแต่และปฏิบัตการตามด้ถาน
ทเหล่าน ๒๐๘,๕๓๒ คน ในจำนวนนรวมนกร้าด้วย ๓,๖๒๒ คน
ด้ถานทบรรดาททรงด้ร่างไว้ (เพียงเวตาททจากรักเทงน)
รวมทงหมดมปรางคถึง ๕๓๕ ยอด มีกาแพงดอมรอบบริเวณ
ต่าง ๆ ๓๖,๕๐๐ วา มีคทงหมด ๒๕,๖๑๘ วา มีด้ระนาทุกแห่ง
รวม ๘๓,๕๐๗ วา ทรงวงวนนจะเป็นใหญ่ต่อไปภายหน้า
ให้ช่วยคแต่รักษาด้ถานทเหล่านไว้มิให้ปรกหักงไปได้

ทนกดาวถงชอคความเบตเตตตเดกนอยทนารอยบาง
ด้หรับทงพิจารณาประเพณและประวคค้ำดศร จารกน

DS
589
262765

๑๕

กล่าวว่ นาดรงทพรหมณถวย (ในเวตาพิช) พระเจ้า
 ษยวรมันน ใตมาโดยนนานากษตริยจตมาถวย คือ พระ
 ราชษาแห่งชวา พระราชษาจามทงตองภาค พระราชษาแห่งยวน
 เทศ (คือญวน) ดิงนจะเห็นไดว่ แม้พระองค์จะเบ็น
 พุทธศาสดนททแข็งแรง แตกยงหาไดตองประเพณรับนา
 มุรธาภิเศกจากพรหมณไม่ การทกถาดวากษตริยจตนามา
 ถวายน เวารุกนอยว่วาเบ็นการเคตมวาคษตริยทระบุพระนามมา
 นนเบ็นเมืองชน เรองทางไทยกมว่พระวังไม่ยอมตงนาดว้
 จาริกอนนเบ็นหลทฐานรับรอง เพระไม่มถาดวถึงกษตริย
 ตุไซทยถวยตว้วนาเตย ศาสดตราจวรายเศเตดเห็นว่ด้าหรับ
 พระราชษาจัมปาทงตองภาคนนจิงแตว แตตงลยว่ชวาจะ
 ษอมตงลยว่วนาตงนหรือ เพระพระราชษาชวาเวदानน คือ
 พระเจ้ากามาเศวกรมชอเดยงว่วามานภาพอย ตว้นพระราช
 ษยวนนยงไม่นาจะจิงไดเตย แตเดวก็ปรวรกว่บรพทศ
 ครงกระ นนถตเหมอน จะไม่ตงวเกยจ การท จะ ถวายนากน
 ง่าย ๆ (เห็นจะทานองชอวาคามย เพระพระราชษิราช
 ผู้เบ็นนายก็ตงไม่มาวุ่นวายนมากนั)

001922

20 ก.ค. 2530

ความออกขอหนังสือสำหรับโบราณคดี คือทักทายว่า
 พระเจ้าชวรมัน ทรงสร้างสระของปราสาทพระขรรค์กับเกาะ
 นาคพันในกตางสระนั้น และนาในสระบนนาคกตัตถศดวย
 คำสั่งตราจารย์เซเตล็กดาวสรูปความค่อนท้าย เป็น
 ประโยชน์แก่การศึกษาทางประวัติศาสตร์ ได้เก็บมาตั้งไว้
 ดังต่อไปนี้

“ ศักดิ์จากรกพระขรรค์คน ถ้าเราศึกษาเทียบเคียงกับศักดา
 จารกตดาพรหม^(๕) เราจะได้รู้จักพระมหากษัตริย์ผู้เป็นเจ้าของค
 ฤดีทายทปรากฏพระนามในจารึกเขมรโบราณ^(๖) ว่าเป็น
 บุคคลที่มีลักษณะเรื่องราวอันเป็นต้องแจ้งตรงกันข้ามแก่กัน
 ตามหนังสือบันทึกการเมืองที่เขียนແທມ ได้ถือเอาสภาพของ
 บ้านเมืองมาจากการรุกรานของชาติต่างชาติ กันตลอดจน
 ทวประเทศจาม เป็นผู้นอบน้อมในวิรัชจัดการบ้านเมือง
 ได้สร้างถนนหนทางอันเคยรดาษไปด้วยศาลาที่พักและโรง

๕. พิมพ์เมื่อ ค.ศ. ๑๙๐๖

๖. จดหมายเหตุเขมรปัจจุบันเช่นพระราชพงศาวดาร กัมพูชาที่เริ่ม
 ภายหลังพระเจ้าชวรมันที่ ๗ เป็นเวลาดัง ๑๐๐ ปีกว่า เข้าใจกันว่าระหว่าง
 นั้นไม่ได้ขาดลำดับกษัตริย์ แต่เป็นเวลาบ้านเมืองทรุดโทรมไม่ได้จารึกกัน
 อีก หลักฐานจดหมายเหตุเขมรเองก็หาไม่

พระนคร ศตวรรษ ๖๕๕๕

ผู้ให้

กตบงคางามได้คงเดิม แต่อกตางหนงนงเดาเบนมผู้ทรงอำนาจ
 ดีทธีชาติ กระจายแต่จะไวยศ์แก่วงศ์ด้กถของพระองค์ ทะยาน
 แต่จะไวยพระเกยรคด้วยอาการอน ผดด้วยผู้ท มัดคัมมบรรณ
 จนเบนม ผดทำตายทรพยดิน ของบ้านเมืองให้คูนยัดนไปด้วย
 การก่อสร้างมฤตกเทวดายันไว้ประ โยชน์ ดุจได้สูบเลือด
 ของราชฎรจนชด์ผอม ดุจได้นำประชาชนของพระองค์มุง
 ตรงไปสู่ปากเหวนด็ก ซึ่งในรอยบรอยบต่อมาประชาชนน
 กได้เริ่มกตงพตคตกตงไปด้วย”

